

ЗАСТОСУВАННЯ ВПРАВ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ І ФАНТАЗІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

Постановка проблеми. Дизайн порівняно недавно прийшов у мистецтво і в освіту. У мистецтві він став формою подачі творів споживачеві, елементом їх оформлення. У системі освіти він поступово стає засобом формування смаків і ціннісних орієнтацій людей, впливає на їхній індивідуальний імідж, спосіб життя і стиль поведінки. Класичний дизайн викристалізовувався з симбіозу ремісничої художньо-прикладної творчості й машинного промислового виробництва. Зародження дизайну як самостійної професійної діяльності пов'язане з розвитком масового виробництва, технологій прикладних наук.

Дизайн-освіта дедалі набирає все більшого значення. Вона організовує позитивне почуттєве сприймання людьми нових технічних принципів, конструкцій, матеріалів. Організаційна роль дизайну у виробках чи предметах зводиться до досягнення краси, зручності, приємності, які належать до кола естетичних мистецьких критеріїв. Тому програма підготовки фахівця з дизайну має бути орієнтована на розвиток творчого потенціалу, творчої виразності кожного студента. Фундаментальна роль у розвитку, становленні творчої особистості належить формуванню асоціативно-образного мислення як головного методу художньо-пізнавальної діяльності. Унікальна можливість асоціативного механізму дозволяє перетворити нечіткі відчуття, швидкоплинні враження, знайомі образи й спогади на неповторну художню цілісність, забарвлену індивідуальними уявленнями автора.

Аналіз наявних досліджень. Теоретико-методологічні засади дизайну як загальноцивілізаційного феномена та особливості дизайнерської діяльності описані в працях І. Рижової [6]. Проблеми професійної підготовки дизайнерів в Україні досліджують О. Фурса [7], С. Чирчик [8], О. Швець [9] та ін. Загальні проблеми дизайн-освіти розкриті в працях С. Кожухівської [3], В. Прусака [5] та ін.

У працях Р. Пильник акцентовано увагу на образотворчій грамотності майбутнього дизайнера. Зроблено висновок, що мірилом професійності дизайнера є не тільки його загальна образотворча підготовка, а й ефективність створеного ним дизайн-об'єкта. Наголошено на доцільності викладання малюнку й живопису в підготовці майбутніх дизайнерів у вищій школі, розробці конкретних окремих завдань для дизайн-освіти з чітко визначеною метою [4, с. 281].

Українським дослідником М. Бірюковим аргументовано, що особливість дизайнерської діяльності полягає в специфічно-естетичному засобі цілісного осмислення й формування об'єктів. З'ясовано, що елементами художнього конструювання є: єдність кольору й форми; сполучення матеріалу й форми; відповідність форми призначенню; пропорційність різних форм. Акцентовано увагу на тому, що в процесі проектування форма в асоціаціях розглядається як пошукова, на основі споживчих властивостей, що повинні бути надані виробу або фірмовому стилю за даних умов економіки, ергономіки й технології виробництва. Виділено основні фізичні, художні, естетичні та психологічні елементи форми [1, с. 85].

У працях Т. Бульби акцентовано увагу на дисциплінах «Академічний живопис», «Академічний рисунок», «Композиція». Наголошено, що викладання рисунку й живопису здійснюється з акцентом на аналітично-конструктивний підхід, який має на меті розвиток образної уяви, просторового мислення, цілісності бачення художника-конструктора, творчого осмислення об'єкту зображення та характерності його відтворення на папері. Визначено, що під час виконання завдань з живопису та рисунку студенти вчаться

розв'язувати проблеми композиційного характеру, а саме: розвивають уміння вибрати точку зору на об'єкт, здійснювати композиційне розташування об'єктів зображення на форматі. Зроблено висновок, що досконало оволодівши основними законами, правилами й методами образотворчої грамоти при вивченні мистецьких дисциплін дизайнер-початківець стає здатним до творчої, інтуїтивно-логічної переробки об'єктів зображення, тобто стилізації, відбираючи головні визначальні риси для лаконічного й естетичного вираження загальної форми та змісту [2, с. 72].

Невирішені аспекти проблеми. Проте залишається недостатньо дослідженою специфіка організації дизайн-освіти в умовах коледжу, не визначена система вправ, що сприяють розвитку творчої уяви та фантазії майбутніх молодших спеціалістів дизайнерів.

Мета статті — дослідити специфіку організації дизайн-освіти в умовах коледжу, визначити систему вправ, що сприяють розвитку творчої уяви та фантазії майбутніх молодших спеціалістів дизайнерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація дизайн-освіти в умовах роботи коледжу та розвиток професійних нахилів у цій сфері можливі за наявності цілісної системи, яка передбачає різні рівні освоєння цього виду мистецтва. Перший рівень — це знайомство з мовою художньо-проектної діяльності. Другий рівень — поглиблення уявлень про художньо-проектну діяльність, розвиток здібностей у цій галузі, формування важливих складових дизайнерського мислення: відчуття доцільності, раціональності, відчуття стилю, розкриття творчих нахилів студентів у галузі. Для третього рівня характерним є залучення студентів до художньо-проектної творчості, формування образного мислення, початкових професійних навичок в умовах спеціалізованих студій. Третій рівень відповідно включає в себе показники перших двох і відзначається розвинутих сприйняттям, осмисленим ставленням до художньо-проектної діяльності, вмінням виявити виражальні засоби цього виду мистецтва та їх можливості, здатністю до дизайнерської творчості та прагненням до поглиблення знань і вмінь у цій сфері. Система, яка забезпечить цілеспрямоване залучення студентів до художньо-проектної діяльності на різних рівнях, на наш погляд, буде сприяти стійкій динаміці пізнавальної активності та виявленню здібностей до цього виду мистецтва на ранній стадії.

Вважаємо, що в умовах коледжу необхідно приділяти увагу розвитку теоретичних основ у сфері навчання дизайну. Поглиблення в студентів теоретичних знань, практичних умінь і навичок під час освоєння основ проектування сприяє зростанню їх як фахівців. Майбутні дизайнери одночасно розширюють обсяг загальнокультурних знань, одержують естетичне виховання, розвивають потенціал своєї особистості.

Культурно-ціннісні орієнтації в дизайн-освіті формуються переважно за професійними критеріями оцінок художніх творів і дизайнерського продукту критиків-мистецтвознавців, митців-дизайнерів, художників. Ці критерії достатньою мірою відрефлексовані і тому відносно чіткі й зрозумілі. Оцінка, як правило, здійснюється не за одним, а за сукупністю критеріїв (технічна майстерність, натхненність, оригінальність, відповідність сучасним запитам тощо).

Проте практика показує, що вже на самому початку навчання студенти відчувають дискомфорт від того, що не володіють початковими вміннями, навичками та не мають потрібних знань з рисунку, живопису, композиції.

Надзвичайно важливим під час вивчення дизайну є вміння відчувати простір (розміщення предметів у просторі, відчуття кольору, його зміни, відчуття освітлення, його зміни, форми та розміру предметів, об'єму та площі) та вміння створити цей простір на основі одержаних наукових знань, серед яких важливе місце належить математиці. Наприклад, створення та організація простору інтер'єру. Від знань та вмінь дизайнера залежить правильність і краса, настрої і комфорт, стиль життя мешканців певного приміщення.

В основі професійної діяльності дизайнера важливе місце займає геометрія

(вимірювання, геометричні фігури в різних проекціях, лінії (паралельні та перпендикулярні), вимірювання кутів, масштаб, оптичний масштаб, об'єм, площа, пропорційність). На основі цих знань дизайнер виконує план, розріз, креслення окремих фрагментів, предметів меблів із розмірами та з дотриманням пропорцій, що є необхідною частиною проектної документації створення інтер'єру. Важливою частиною цієї документації є проекції, що дають уявлення про геометричні якості приміщення та про об'єкти, що розміщуються в ньому.

Досвідчений дизайнер уявляє вже проекцію та може намалювати її від руки. Це, звісно, потребує великої практики, тренування зорової пам'яті, розвинутого вміння креслити та малювати за уявою. Елементарні правила перспективної побудови розкриваються під час аналізу зображень інтер'єру на картинах відомих художників. Разом з цим робимо невелику екскурсію в історію перспективи. Згадуючи про Давній Єгипет, підкреслюємо, що монументальний характер давньоєгипетських споруд пояснюється їх великими розмірами, геометричним спрощенням загальної форми та окремих елементів конструкції, а також точним компоюванням всієї споруди по одній вісі (коридор, через який усі входять).

У процесі аналізу картини та екскурсу в історію даємо визначення перспективі (це спосіб показу просторових фігур на площині такими, якими вони сприймаються з однієї нерухомої точки), її видів (повітряна (показує зміну кольору під впливом повітряного середовища) та лінійна (засіб перспективного зображення обрисів предметів)). Для правильного розуміння обох видів перспектив, їх вивчення перші заняття краще проводити на свіжому повітрі (в цьому є важливий момент у підготовці майбутніх дизайнерів до вивчення перспективи).

Вивчення перспективного зображення інтер'єру відбувається поступово. Розпочинаємо роботу над перспективним зображенням фронтального виду інтер'єру (площина картини паралельна протилежній стінці й потребує для перспективної побудови однієї точки сходження (відмічається перпендикулярною лінією з точки зору до лінії горизонту; в ній сходяться лінії простору)). Студенти виконують відповідні завдання.

1) перспективне зображення пустої кімнати; перспективне зображення вікон, дверей, плафонів; перспективне зображення шафи, стендів, стола, парт, стільців, квітів тощо.

2) виконання перспективного зображення інтер'єру за уявою на теми: «Сучасний офіс дизайнера», «Моя кімната», «Вітальня в будинку майбутнього» та ін.

Після оволодіння знаннями й практичним навичками у зображенні фронтального виду інтер'єру майбутні молодші спеціалісти дизайнери переходять до вивчення кутової перспективи в зображенні інтер'єру (перспектива з двома точками сходження). Наголошуємо, що обов'язково треба поєднувати, як і в першому випадку (вивчення перспективи зображення фронтального виду інтер'єру), теорію з зоровим сприйманням реальних об'єктів на перших етапах вивчення. Для виконання за уявою кутового перспективного зображення інтер'єру пропонуємо теми: «Моя кімната», «Мій майбутній робочий кабінет» та ін.

Під час навчання перспективі спрямовуємо роботу на формування відчуття гармонії, цілісності, тобто творчого мислення простором як єдиним цілим, розвиваємо смак, готуємо до майбутньої професійної діяльності, в якій доведеться враховувати смаки замовників.

Професійна підготовка дизайнера, здатного до творчого мислення, неможлива без взаємодії різноманітних форм роботи. Навчання студентів композиції з дисципліни «Живопис» є складним процесом, який включає як навчальну роботу в аудиторних умовах, так і самостійну творчу діяльність. Під час виконання навчальних робіт відбувається послідовне, системне оволодіння знаннями, практичними вміннями й навичками, технологією і технікою роботи над художнім твором. Самостійна творча робота вирішує ті самі проблеми, але на більш високому рівні, підпорядковуючи технічні проблеми зображення художньо-образним проблемам, пошуку найбільш точних,

адекватних творчому задуму засобів зображення.

Оскільки одним з провідних завдань професійної підготовки студента-дизайнера є розвиток у нього загальної здібності до творчості, то методи навчання майбутніх дизайнерів також повинні мати творчий характер. Одним з таких методів є метод колажа.

Колаж (від фр. collage — наклеювання, аплікація; у англ. — комбінація різнорідних елементів) — прийом в образотворчому мистецтві, що полягає в створенні живописних або графічних творів шляхом наклеювання на яку-небудь основу предметів і матеріалів, що відрізняються від основи за кольором і фактурою. Поєднання різнорідних матеріалів у колажі дозволяє досягти ефекту несподіванки й емоційної насиченості твору.

Перші свідчення використання техніки колажа належать приблизно до II століття до н.е., це відповідає часу винаходу паперу в Китаї. До X століття використання колажа зустрічається у край рідко. З X століття японці почали використовувати в своїй роботі спеціально оброблений папір, склеєний з невеликих шматочків. У Європі історія колажа бере початок у XIII столітті. Коштовні камені й метали почали використовувати для прикрашання святих зображень і їх обрамлень. Елементи з позолочених листів почали застосовуватися в прикрасі готичних соборів біля XV і XVI століть.

Незважаючи на використання до XII століття художніх методів, схожих на колаж, є твердження деяких критиків, що мистецтво колажа з'явилося лише після 1900 року, разом з першим витком модернізму. Як формальний експеримент колаж був введений представниками кубізму, футуризму й дадаїзму в XX столітті. Художня концепція колажа, пов'язана з початком модернізму, включала значно більше, ніж просто ідею композиції різнорідних матеріалів. Це був метод пошуку нових відкриттів у творчості видатних майстрів Же. Браку, П. Пікасо і А. Матіса. Прийнято вважати, що техніку колажа винайшов Жорж Брак у 1910 році, але приблизно в той самий час П. Пікасо створив свої перші колажі. З 1912 року колаж як метод активно застосовувався цими художниками і ставав характерною особливістю живопису синтетичного кубізму. Період кубізму в творчості цих художників характеризується пошуками радикально нових способів створення картини, тому вони почали включати в свої живописні й графічні композиції різнорідні елементи, такі як фрагменти газет, етикеток від пляшок тощо.

Колаж як напрям у мистецтві продовжував розвиватися в творчості сучасних художників і органічно увійшов до системи навчання майбутніх дизайнерів. Використовуючи техніку «колаж», студенти на прикладі геометричних абстракцій вчать прийомам і творчим рішенням у композиції.

Колаж, як техніка, відрізняється від інших форм творчої роботи своєю багатofункціональністю і можливістю застосування у самостійній роботі студентів. Технологія колажа цікава тим, що дозволяє отримати навички взаємодії з різними матеріалами, фактурами, текстурами. Компонування в колажі дозволяє прискорити процес пошуку якнайкращого варіанту композиційного рішення за рахунок рухливості окремих елементів композиції й швидкого їх переміщення. Такий спосіб дає більше можливостей для комбінування, гри з різними елементами композиції для поєднання їх у єдиний художній ансамбль.

У процесі пошуку творчого вирішення художнього образу колаж виконує роль своєрідного тренажера, двомірного конструктора, необхідного для розвитку в студентів творчої свободи в процесі навчання. Колаж як напрям застосовується в багатьох сферах візуальних мистецтв і сучасних арт-практик, створюючи нові напрями — мистецтво об'єкту, інсталяція, асамбляж і фотомонтаж, які розширюють поняття площини й простору, художньої мови, фактури й форми.

Пояснюємо студентам, що тотальне розповсюдження колажа в культурі XX ст. зумовлене увагою художників до особливостей людської психіки і її змін; розвитком технічних засобів; формуванням мозаїчної культури, в якій сучасний автор створює мозаїчні тексти, новизна яких полягає в особливостях конструювання матеріалу.

Техніка колажу може служити підготовчим етапом у створенні живописної

композиції. Спосіб зіставлення різних елементів у колажі, організації мас, знаходження колірною балансу відповідає принципам композиційного мислення, а не просто поєднання різномірних і «склеєних» предметів. Метод колажа в образотворчому мистецтві — це метод створення творчої композиції в будь-якій фазі її закінченості, від ескіза до самостійного твору.

Мета методу колажа — розвиток творчої уяви в процесі художнього сприйняття навколишньої дійсності і творчої переробки візуальної інформації. Це перенавчання процесу бачення. Метод колажа направлений на зняття шаблонного сприйняття, розширення діапазону пошуку гармонії і контрастів на навколишньому світі і художній творчості. Метод колажа направлений на зняття обмежень сприйняття, зокрема що стосуються кольору, фактури і текстури предметів. Робота з колажем розвиває здібність до сприйняття і переробки візуальних форм і образів навколишнього середовища, що є професійною якістю дизайнера.

Отже, метод колажа є ефективним у дизайн-освіті, він дозволяє формувати в студентів-дизайнерів такі професійні якості, як: здатність синтезувати набір можливих рішень або підходів до виконання дизайн-проекта; вміння розробляти проектну ідею; володіння прийомами роботи з кольором і колірними композиціями, засновану на концептуальному, творчому підході до вирішення дизайнерських завдань.

Можливість розвивати й будувати сучасну дизайнерську освіту дає широке вивчення мистецтвознавчої спадщини та історії розвитку дизайну, яка направлена на формування професійного рівня майбутніх дизайнерів, показує роль і місце сучасного дизайну в суспільстві, принципи його розвитку. Освоєння сучасного мистецтвознавчого пласта має велике теоретично-методичне значення та є суттєвою умовою формування висококваліфікованого фахівця. Підсумовуючи, скажемо, що дизайн із його соціокультурною спрямованістю, художньо-образним мисленням є тією формою науково-практичної діяльності, за допомогою якої можливе утворення та реалізація таких соціально значущих програм, як культурно-виховна, розвиток творчого потенціалу молоді тощо.

Література:

1. Бірюков, М. Ю. Особливості та асоціативність сприйняття геометричних форм // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / ред. кол.: В.К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ін.; гол. ред. В. К. Буряк. — Кривий Ріг: КДПУ, 2009. — С.44-49.
2. Бульба Т. Ю. Роль мистецьких дисциплін у фаховій підготовці дизайнерів // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / ред. кол.: В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ін.; гол. ред. В. К. Буряк. — Кривий Ріг: КДПУ, 2009. — С.72-76.
3. Кожуховская С. М. Дизайн-образование. Структура. Содержание и методы реализации // Автореф. дис. ... док.пед.наук. Специальность 13.00.08 — теория и методика профессионального образования / Московский педагогический государственный университет. — Москва, 2012. — 40 с.
4. Пильнік Р. О. Педагогічні засади фахової підготовки дизайнерів // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Вип. 26: Мистецька освіта в Україні (теорія, методи, технології) / ред. кол.: В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ін.; гол. ред. В. К. Буряк. — Кривий Ріг: КДПУ, 2009. — 281-286.
5. Прусак В.Ф. Методологічні підходи до підготовки дизайнерів у вищих навчальних закладах / В.Ф.Прусак // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. — Вип. 61. — 2006. — С. 131-138.
6. Рижова І.С. Дизайнерська діяльність: сутність, структура, механізм, спрямованість //Збірник наукових праць Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. — Запоріжжя: ЗДІА, 2005. — Вип.22. — С. 156-169.
7. Фурса О.О. Дидактичні принципи у підготовці майбутніх дизайнерів / Фурса О.О. // Професійно-технічна освіта. — 2005. — №1. — С.12-13.
8. Чирчик С. В. Поняття «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність» в науці як ціннісні орієнтири дизайн-освіти /С. В. Чирчик // Вісник Житомирського державного університету. — Житомир: ЖДУ, 2010. — Вип.54. — С.82-85.

9. Швець О.А. Творчий розвиток фахівця з дизайну на засадах компетентнісного підходу у процесі підвищення кваліфікації. — Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. — Вінниця, 2012. — 246 с.

У статті досліджено специфіку організації дизайн-освіти в умовах коледжу. Визначено види вправ, що сприяють розвитку творчої уяви та фантазії майбутніх молодших спеціалістів дизайнерів.

Ключові слова: дизайн, коледж, підготовка дизайнерів, професійна освіта.

В статье исследовано специфику организации дизайн-образования в условиях колледжа. Определено виды упражнений, которые содействуют развитию творческого воображения и фантазии будущих младших специалистов дизайнеров.

Ключевые слова: дизайн, колледж, подготовка дизайнеров, профессиональное образование.

In the article the specific of organization of preparation of designers is investigational in the conditions of college. Certainly types of exercises which assist development of creative imagination and fantasy of future junior specialists of designers.

Keywords: design, college, preparation of designers, trade education.